

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ГОЛОВАЧ ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ

УДК 342.92

**ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Закладі вищої освіти
«Міжнародний університет бізнесу і права».

Науковий керівник –

кандидат юридичних наук, доцент
Боровик Андрій Володимирович,
Науково-дослідний інститут публічного права,
віцепрезидент з наукової роботи.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
Дубинський Олег Юрійович,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
проректор з науково-педагогічної роботи,
економічних, юридичних та соціальних питань;

доктор юридичних наук, професор
Тильчик В'ячеслав В'ячеславович,
Київський університет інтелектуальної власності
та права Національного університету
«Одеська юридична академія»,
проректор з наукової роботи.

Захист відбудеться «19» квітня 2024 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «19» березня 2024 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.П. Попович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Підприємницька діяльність є особливою сферою діяльності людини, яка врегульована нормами як публічного, так і приватного права. Так, суспільні відносини, пов'язані із підприємницькою діяльністю, врегульовані нормами конституційного, адміністративного, фінансового, митного, трудового, господарського та цивільного права, а також нормами міжнародного приватного права у разі участі суб'єкта підприємницької діяльності у міжнародній торгівлі, експорті або імпорті товарів.

Нормами адміністративного права врегульовано відносини, пов'язані із реєстрацією суб'єктів підприємницької діяльності, отриманням дозволів та ліцензуванням діяльності у випадках, передбачених законом. Нормами адміністративного права врегульовані також суспільні відносини щодо здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності з боку відповідних контролюючих органів публічної адміністрації. Приписами (нормами-заборами) адміністративно-деліктного права встановлено підстави та порядок притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності. Нормами суміжного з адміністративним податкового права врегульовано великий масив відносин щодо оподаткування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, нормами митного права – порядок переміщення товарів через кордон України в процесі здійснення торгівлі із зарубіжними контрагентами. Окрему, досить велику сферу суспільних відносин становлять правовідносини щодо публічних закупівель, тобто участі суб'єктів підприємницької діяльності в процедурах публічних закупівель (тендерах), які також у значній частині врегульовано нормами адміністративного права.

Не менш важливим є адміністрування механізмів підтримки суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів публічної адміністрації, надання їм пільгових кредитів, грантів, розміщення державних замовлень на придбання товарів національного виробництва тощо.

Особливого значення адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності набуло із початком євроінтеграційних процесів, які для України є основним проявом процесів глобалізації. Зокрема, перед органами публічної адміністрації постало завдання приведення національного законодавства у сфері правового регулювання підприємницької діяльності у відповідність до принципів та норм права Європейського Союзу (*Acquis communautaire*), зокрема стандартів та правил ведення бізнесу.

Таким чином, дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів має як теоретичне, так і практичне значення, адже метою такого дослідження є формулювання конкретних пропозицій щодо внесення змін до чинного національного законодавства та юридичної практики у цій сфері суспільних відносин.

Адміністративно-правові засади здійснення підприємницької діяльності досліджували такі відомі вчені, як: Д. Бабенко, О. Болгар, А. Боровик, С. Віннік, О. Дубинський, Л. Дудник, О. Клим, М. Ковальова, А. Ковач, А. Красовська, Х. Кульгавець, А. Ластовецький, С. Лисенко, Д. Парамонов, Ю. Сагайдак, Н. Саніахметова, В. Селіванов, В. Тильчик, Л. Хомко, К. Чаплигін, А. Чорна, О. Юшкевич.

Фахівці у галузі цивільного та господарського права також приділяють значну увагу дослідженню проблематики підприємницької діяльності. Зокрема, варто відзначити таких науковців, як: М. Амельченко, О. Аушева, І. Болокан, О. Гарагонич, І. Головань, В. Добровольська, О. Загнітко, О. Квасніцька, Н. Корчак, Т. Малиновська, Т. Некрасова, В. Рум'янцева.

Міжнародний (зарубіжний) досвід державного регулювання та підтримки підприємництва досліджено в роботах Т. Гончарук, О. Деренько, Н. Заярної, О. Камушкова, І. Орлової, В. Рибчака, О. Рябцева, І. Шайдюк.

Значну увагу дослідженню різних аспектів підприємницької діяльності природно приділяють вчені-економісти. Серед останніх слід виділити роботи таких вчених, як: А. Арзуманян, А. Близнюк, В. Борисова, В. Брижаний, З. Варналій, А. Дядін, З. Живко, О. Кашенко, Г. Козаченко, Б. Купчак, О. Кушнір, В. Огаренко, К. Пугачова, Ю. Райта, Т. Сьомкіна, С. Терещенко, А. Чупіс.

Проте підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів ще не була предметом окремого дослідження, що актуалізує необхідність підготовки цієї роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р. Проблематика дисертації постає з положень Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» (Указ Президента від 30 вересня 2019 р. № 722/2019), Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р, а також Національної економічної стратегії на період до 2030 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179.

Мета дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретичних напрацювань, положень чинного законодавства України та практики його реалізації визначити сутність, зміст та особливості підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів; окреслити тенденції та виявити недоліки категоріального, нормативного, інституційного й інструментального складників адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності; сформулювати науково обґрунтовані висновки, теоретичні положення та практичні рекомендації, спрямовані на

підвищення результативності й ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі необхідно виконати такі *задачі*:

- узагальнити історію становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з метою виокремлення відповідного позитивного історичного досвіду;

- систематизувати історіографію та методологію дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів;

- здійснити аналіз національного законодавства та судової практики у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні;

- виокремити та проаналізувати актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів;

- визначити підстави та особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності;

- охарактеризувати зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та визначити перспективи його імплементації в національне законодавство та юридичну практику;

- визначити перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з адміністративно-правовим регулюванням підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Методи дослідження. Методологія дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів спирається на розуміння необхідності поєднання всіх основних методів наукового пошуку, а також загальновідомих наукових підходів до дослідження правових явищ та процесів.

Так, для узагальнення історії становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з метою виокремлення відповідного позитивного історичного досвіду застосовуються закони та прийоми діалектики, системний та структурно-функціональний методи, а також цивілізаційний та історико-правовий наукові підходи (підрозділ 1.1).

З метою систематизації історіографії та методології дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів використовуються закони діалектики та метафізики, прийоми логічного методу, системний та структурно-функціональний методи (підрозділ 1.2).

Для аналізу національного законодавства та судової практики у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні застосовуються системний та структурно-функціональний методи, прийоми логічного методу, а також формально-юридичний метод (метод юридичної догматики як різновид аксіоматичного методу) і метод юридичного моделювання (підрозділ 2.1).

З метою виокремлення та аналізу актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів використовуються закони та прийоми діалектики, прийоми логічного методу, структурно-функціональний метод, прийоми соціологічного методу, а також антропологічний та синергетичний науковий підходи (підрозділ 2.2).

Для визначення підстав та особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності застосовуються прийоми логіки, системний метод, формально-юридичний метод, а також методологія порівняльного правознавства (підрозділ 2.3).

У процесі характеристики зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та визначення перспектив його імплементації в національне законодавство та юридичну практику використовуються закони та прийоми діалектики, методологія порівняльного правознавства, а також цивілізаційний та синергетичний наукові підходи (підрозділ 3.1).

З метою визначення перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів застосовуються системний та структурно-функціональний методи, прийоми логіки, формально-юридичний метод та метод юридичного моделювання, а також синергетичний науковий підхід (підрозділ 3.2).

Нормативну основу роботи становлять Конституція та закони України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні нормативно-правові акти, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, постанови касаційних судів у складі Верховного Суду та постанови Великої Палати Верховного Суду, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інші відомчі нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані Державною службою статистики України, Національним банком України, а також результати репрезентативних соціологічних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних досліджень підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. За результатами проведеної наукової роботи сформульовано низку положень, рекомендацій та

висновків теоретичного і практичного спрямування, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

вперше:

– сформульовано авторське визначення підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання, під якою пропонується розуміти самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, яка врегульована в основному нормами адміністративного, цивільного, господарського, податкового, митного, трудового, міжнародного приватного права, здійснюється фізичними та юридичними особами незалежно від форми власності – суб'єктами господарювання (підприємцями) та їх об'єднаннями з метою одержання прибутку, а також досягнення економічних і соціальних результатів; виступає об'єктом адміністрування та контролю (нагляду) з боку уповноважених органів публічної адміністрації, а також здійснюється у разі необхідності за підтримки з боку держави та міжнародних інституцій;

– сформульовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», зокрема, пропозицію виключити п. 1 ч. 1 ст. 4 вказаного Закону щодо обов'язковості державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі (натомість встановити норму, згідно з якою «якщо особа зареєстрована як платник податків (має електронний кабінет платника на офіційному сайті Державної податкової служби України), використовує POS-термінал та не використовує найману працю, а також регулярно сплачує всі передбачені Податковим кодексом України обов'язкові платежі, то реєстрація такої особи як суб'єкта підприємницької діяльності не є обов'язковою», що дозволить спростити початок здійснення підприємницької діяльності для фізичних осіб та стимулюватиме їх своєчасно сплачувати податки); відповідні зміни необхідно внести до ст. 164 КУпАП, якою передбачена адміністративна відповідальність за порушення порядку провадження господарської діяльності (виключити з ч. 1 ст. 164 КУпАП слова «без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або»);

– запропоновано затвердити на рівні закону Стратегію розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 р. з урахуванням обставин воєнного стану в Україні, яка буде включати ключові положення щодо переведення економіки України на «воєнні рейки», захисту національного виробника та державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності (Стратегія повинна бути не тільки програмним документом, але й передбачати конкретні кроки щодо внесення змін до чинного законодавства для досягнення поставлених цілей);

удосконалено:

– методологічні засади дослідження актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, зокрема щодо особливостей використання законів та прийомів діалектики, загальнонаукових

та спеціально-юридичних методів дослідження, а також провідних наукових підходів: цивілізаційного, антропологічного, синергетичного;

– наукові підходи до розуміння межі втручання органів публічної адміністрації в діяльність суб'єктів підприємницької діяльності та системи адміністративно-правових засобів стимулювання розвитку та адміністрування підприємництва, а також здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю підприємців;

– визначення поняття євроінтеграційних та глобалізаційних процесів та ступеня їх впливу на зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні;

дістало подальший розвиток:

– узагальнення зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів (на прикладі країн-членів ЄС та Сполучених Штатів Америки), а також визначення можливості та доцільності імплементації позитивного досвіду в національне законодавство та юридичну практику;

– узагальнення судової практики, зокрема, правових позицій Верховного Суду щодо меж адміністративно-правового втручання в діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, притягнення підприємців до юридичної відповідальності за порушення чинного законодавства, вирішення спорів суб'єктів підприємницької діяльності з органами публічної адміністрації та іншими юридичними особами тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

– *законотворчій діяльності* – під час підготовки законопроектів про внесення змін до чинних законів України, а також під час підготовки змін та доповнень до відомчих нормативно-правових актів, якими регламентовано порядок здійснення підприємницької діяльності в Україні;

– *правозастосовній діяльності* – в діяльності органів публічної адміністрації, що здійснюють публічне адміністрування підприємницької діяльності, а також контроль (нагляд) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Правові засади підприємницької діяльності», а також для підготовки навчальних та навчально-методичних посібників, підручників, курсів лекцій і проведення подальших наукових досліджень відповідного спрямування.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднені на 2 науково-практичних конференціях, а саме: «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 4 наукових статтях, з них 3 статті опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, у тому числі основного тексту – 161 сторінка. Список використаних джерел налічує 191 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів і публікації, а також про структуру роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання» складається з двох підрозділів.

У **підрозділі 1.1 «Історія становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні»** встановлено, що становлення адміністративно-правових засад підприємництва в Україні відбувалось фактично з нульової позначки (переходу від адміністративно-командної системи управління економікою до ринкових відносин), що зумовило низку прорахунків у процесі законотворчості, проте національне законодавство поступово набувало рис цивілізованого; адміністративна та податкова реформи, реформа митного законодавства та інші позитивні процеси призвели врешті-решт до створення сучасного адміністративно-правового механізму регулювання підприємницької діяльності.

Для виокремлення позитивного досвіду правового регулювання окремих аспектів підприємницької діяльності увагу зосереджено на етапі новітньої історії суверенної України, її становлення як соціальної правової держави із ринковою економікою.

Проаналізовано вплив на розвиток підприємництва, який здійснило прийняття законів «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства», «Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизаційні папери», «Про систему оподаткування», «Про акцизний збір», «Про плату за землю», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про Державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів», «Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби», «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», а також Указу

Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям».

У *підрозділі 1.2 «Історіографія та методологія дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів»* на підставі аналізу наукових публікацій встановлено тенденцію щодо активізації доктринальних досліджень актуальних питань підприємницької діяльності, які умовно можна поділити на три основні групи. Перша група – праці вчених-економістів, які досліджують теорію та практику економіки підприємництва, її взаємозв'язок з макроекономікою, а також вплив світових економічних процесів на розвиток підприємницької діяльності в Україні, включаючи процеси євроінтеграції та глобалізації. Друга група – це праці фахівців у сфері державного управління, автори яких зосереджують увагу на питаннях публічного адміністрування підприємницької діяльності, починаючи з реєстрації суб'єктів підприємництва, ліцензування їхньої діяльності та охоплюючи питання здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю приватного сектору економіки, а також способи державної підтримки підприємців, захисту інтересів національного виробника тощо. Третя група – це дослідження вчених-юристів, які умовно поділяються на три підгрупи – публікації цивілістів, наукові праці фахівців у галузі господарського права, а також дослідження вчених-адміністративістів. Останні приділяють особливу увагу адміністративно-правовим засадам здійснення підприємницької діяльності та перспективним напрямам їх удосконалення.

Окрема увага в контексті цього дослідження зосереджена на наукових працях, присвячених проблематиці євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, їх впливу на національну економіку та національну правову систему, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

Серед методів дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів ключову роль відведено методології порівняльного правознавства, структурно-функціональному методу, а також методу юридичного моделювання. Акцентовано увагу на необхідності застосування цивілізаційного, антропологічного та синергетичного наукових підходів для аналізу проблемних питань правового регулювання підприємницької діяльності, впливу процесів євроінтеграції та глобалізації та розвитку підприємництва.

Розділ 2 «Правові засади здійснення підприємницької діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 2.1 «Сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні: аналіз національного законодавства та судової практики»* встановлено, що ієрархію нормативно-правових актів, якими врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності в Україні, становлять Конституція України та рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори (конвенції, угоди), ратифіковані Верховною

Радою України, кодекси та закони України, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, а також інші підзаконні, відомчі нормативно-правові акти центральних та місцевих органів публічної адміністрації (виконавчої влади та місцевого самоврядування).

Проаналізовано принципи публічного адміністрування підприємницької діяльності, до яких віднесено у тому числі принцип рівності всіх перед законом та судом, принципи верховенства права та належного урядування, принцип взаємної відповідальності органів публічної адміністрації та суб'єктів підприємницької діяльності, принципи захисту інтересів національного виробника та підтримки національного виробництва (що набуває особливої актуальності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів).

Особливу роль для правозастосовчої практики у сфері публічного адміністрування підприємницької діяльності відіграють постанови Великої палати Верховного Суду, а також постанови касаційних судів у складі Верховного Суду, які уніфікують судову практику, сприяють дотриманню принципу правової визначеності у відносинах між органами публічної адміністрації та суб'єктами підприємницької діяльності.

Констатовано, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні є задовільним, про що свідчать результати соціологічних опитувань підприємців. Так, ключовими проблемами у взаєминах із владою є корупція, блокування податкових накладних та затримка з логістикою на кордоні (черги на митних пунктах). У зв'язку із війною погіршуються очікування підприємців щодо перспектив розвитку бізнесу. Так, наприклад, у листопаді 2023 р. бізнес другий місяць поспіль надав стримані оцінки поточних результатів своєї діяльності. Воєнні дії та їхні наслідки, посилення безпекових ризиків, розрив логістичних ланцюгів, певне обмеження пропозиції електроенергії та її здорожчання для бізнесу, податкові зміни, звуження інвестиційного попиту, а також брак кваліфікованих працівників продовжували стримувати економічну активність підприємств та негативно вплинули на їхні очікування. Про це свідчить індекс очікувань ділової активності (ЮДА), який Національний банк розраховує щомісяця. Зокрема, у листопаді 2023 р. ЮДА залишився нижче нейтрального рівня (50 пунктів) і становив 49,1 порівняно з 49,6 у жовтні.

У підрозділі 2.2 *«Актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів»* доведено, що глобалізація як всесвітній процес інтеграції та уніфікації економічних, політичних, соціальних та культурних відносин несе у собі цілу низку як позитивних моментів, так і реальних загроз для розвитку підприємницької діяльності. Так, розвинуті транснаціональні корпорації, захоплюючи нові ринки, залишають мало шансів для ефективної конкуренції з ними для середніх та малих національних підприємств, фізичних осіб-підприємців, які не здатні витратити співрозмірні з витратами ТНК суми грошових коштів на рекламу, технічне переоснащення виробництва або сфери послуг, створення торгових мереж, філій тощо.

Водночас світові корпорації пропонують суб'єктам малого та середнього підприємництва широкий спектр франшиз, лізингу, допомагають долати перешкоди у відносинах з органами публічної адміністрації, надаючи не тільки фінансову, але й юридичну підтримку (супроводження). Разом з великими корпораціями в країну приходять і великі інвестиції, що загалом сприяє зростанню економіки та, відповідно, рівню життя, дозволяє більшій кількості зацікавлених осіб розпочати власну справу, знайти свою економічну нішу.

Завданням органів публічної адміністрації в цих процесах є пошук справедливого балансу між інтересами ТНК та національних виробників, підприємців у сфері послуг, створення такої адміністративно-правової основи ведення бізнесу, яка дозволяє продуктивно співіснувати великим корпораціям, суб'єктам середнього та малого підприємництва, а також розраховувати останнім на державну підтримку та належний захист.

У *підрозділі 2.3 «Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері підприємницької діяльності»* акцентовано увагу на тому, що невідворотність адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності є неодмінною умовою стабільного функціонування національної економіки, запобігання зловживанням з боку суб'єктів підприємницької діяльності, формування культури підприємництва та підвищення рівня довіри інвесторів до національного ринку.

Зазначається, що найбільш частими правопорушеннями у сфері підприємницької діяльності є порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП), а саме: провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без подання повідомлення про початок здійснення господарської діяльності, якщо обов'язковість подання такого повідомлення передбачена законом, або без отримання ліцензії на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, або у період зупинення дії ліцензії у разі, якщо законодавством не передбачені умови провадження ліцензійної діяльності у період зупинення дії ліцензії, або без одержання документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди).

Водночас наголошено на важливості притягнення до адміністративної відповідальності суб'єктів владних повноважень, які перешкоджають законній діяльності підприємців, зокрема, за порушення вимог законодавства про дозвільну систему у сфері господарської діяльності (ст. 166-10 КУпАП), порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ст. 166-11 КУпАП), порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності (ст. 166-12 КУпАП) тощо.

Розділ 3 «Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та перспективи його імплементації в національне законодавство та юридичну практику» проаналізовано та узагальнено досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Італійській Республіці, Королівстві Нідерландів, Республіці Польща, а також у Сполучених Штатах Америки.

Зазначається, що в цивілізованих зарубіжних країнах адміністративно-правові засади регулювання підприємницької діяльності формувались протягом тривалого періоду становлення ринкових економік, налагодження системи публічного адміністрування підприємництва, становлення культури підприємницької діяльності.

На особливу увагу заслуговує позитивний досвід зарубіжних країн у частині цифровізації (автоматизації) відносин між суб'єктами підприємницької діяльності та органами публічної адміністрації з метою мінімізації ролі чиновників у процесі адміністрування бізнесу, а також здійснення контролю (нагляду) за діяльністю підприємців. Електронна реєстрація бізнесу та припинення підприємницької діяльності, заповнення електронних декларацій про доходи та подача фінансової (податкової) звітності через персональний кабінет платника податків, безготівкові розрахунки через платіжні термінали, системи відеоспостереження, автоматичного зважування та інші інновації дозволяють здійснювати об'єктивний контроль діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, їх доходів та видатків, сплати податків, дотримання ліцензійних умов тощо.

У підрозділі 3.2 «Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» встановлено, що євроінтеграція є основним проявом процесів глобалізації для України і полягає в адаптації національного законодавства та юридичної практики до права ЄС.

Одним із проявів глобалізації як процесу економічної інтеграції та уніфікації є також цифровізація (автоматизація) адміністрування бізнесу, тому важливим є міжнародне співробітництво у цій сфері, прийняття єдиних (уніфікованих) для всіх цивілізованих держав правил реєстрації та здійснення підприємницької діяльності та її контролю з боку органів публічної адміністрації.

Перспективним, зокрема, видається використання технології штучного інтелекту для виявлення порушників адміністративного, податкового, митного законодавства під час здійснення підприємницької діяльності.

Також запропоновано інші перспективні напрями та способи вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження сформульовано наукові положення та отримано результати, які у сукупності розв'язують важливе наукове завдання розроблення теоретичних положень та науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Дослідження історії становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з метою виокремлення відповідного позитивного історичного досвіду дозволило виявити тенденцію щодо поступової деталізації (часто бюрократизації) адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні починаючи з проголошення Незалежності у 1991 р. і дотепер, що характерно для молодих ринкових економік, на які суттєво впливають глобалізаційні процеси.

Для сучасного позитивного розвитку адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні важливим є врахування негативного та позитивного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності починаючи із перших років незалежності України, а також чітке усвідомлення того, що тільки суверенна національна правова держава може здійснювати ефективне адміністрування бізнесу, протистояти глобалізаційним викликам.

Встановлено, що в історичному контексті глобалізація для України проявляється насамперед у формі євроінтеграції, яка передбачає адаптацію національного законодавства до норм та принципів права ЄС, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

2. Систематизація історіографії та методології дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів дозволила виявити тенденцію щодо активізації наукових досліджень проблематики правового регулювання підприємницької діяльності, а також сформулювати авторське визначення підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Зазначено, що для формулювання конкретних пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правових засад здійснення підприємницької діяльності в Україні ключовим визначено метод юридичного моделювання, а також синергетичний науковий підхід, який розглядає механізм правового регулювання підприємницької діяльності як складну систему взаємопов'язаних норм адміністративного, цивільного, господарського, податкового та трудового права, яка потребує постійного вдосконалення, реагування на потреби реальної

юридичної практики адміністрування підприємництва, враховуючи необхідність його підтримки та захисту з боку органів публічної адміністрації, зокрема, захисту та підтримки національного виробника, що є умовою зростання національної економіки та забезпечення її конкурентоздатності.

3. Встановлено, що аналіз національного законодавства та судової практики у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні дозволив виявити наявні правові прогалини та колізії в правовому регулюванні підприємницької діяльності, що дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного національного законодавства шляхом внесення змін до Господарського кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» тощо, а також розробки нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності на період до 2035 з урахуванням обставин воєнного стану в Україні.

Зокрема, запропоновано скасувати нормативне положення щодо обов'язкової реєстрації особи як суб'єкта підприємницької діяльності за умови відсутності найманих працівників, користування POS-терміналом, персональним кабінетом платника податків та сплати всіх передбачених чинним законодавством податків та інших загальнообов'язкових платежів.

4. Встановлено, що найбільший вплив на сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні здійснює процес євроінтеграції, зокрема, адаптація національного законодавства до права ЄС, зумовлена необхідністю виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з метою забезпечення набуття Україною повноправного членства в ЄС у близькій перспективі.

Для національної економіки та правової системи євроінтеграція є безпосереднім проявом процесів глобалізації, що передбачає в тому числі уніфікацію адміністративно-правових засад здійснення підприємницької діяльності (норм, стандартів щодо реєстрації, ліцензування бізнесу, здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності).

До актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів віднесено:

– питання правового захисту національних виробників, підприємців в умовах глобалізації світової економіки, домінування на міжнародних ринках транснаціональних корпорацій, загострення міжнародної конкуренції виробників основних груп продовольчих та промислових товарів;

– питання адміністративно-правового забезпечення розвитку високотехнологічного виробництва в Україні товарів з високою доданою вартістю, впровадження інноваційних технологій на рівні малого та середнього підприємництва, створення та розвитку технопарків, що забезпечить конкурентоздатність національної економіки в умовах глобалізації;

– питання розвитку національного військово-промислового комплексу (ВПК) в умовах триваючої повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, зокрема, адміністративно-правове стимулювання національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання (пріоритетне надання в оренду нежитлових приміщень державної та комунальної власності, податкові пільги, зокрема, звільнення від податку на додану вартість, гарантовані державні замовлення на основні групи товарів та послуг);

– питання забезпечення прозорості та об'єктивності перевірок суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів правопорядку та контролюючих органів (Державної податкової служби, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної служби України з питань праці тощо);

– питання запобігання корупції та зловживання владою (повноваженнями) у відносинах між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами владних повноважень органів публічної адміністрації;

– питання залучення внутрішніх та зовнішніх (іноземних) інвестицій для розвитку національної економіки в умовах воєнного стану, зокрема, підтримки та стимулювання підприємницької діяльності (грантові та кредитні програми, державні замовлення тощо) з акцентом на розвиток виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

– питання забезпечення прозорості публічних закупівель на основі вільної та справедливої конкуренції, що гарантує об'єктивний (неупереджений) вибір переможця торгів, дотримання балансу між публічними та приватними інтересами учасників таких правовідносин;

– питання дотримання антимонопольного законодавства, запобігання антиконкурентним узгодженим діям суб'єктів ринкових відносин, об'єктивного розслідування порушень у цій сфері;

– питання повної адаптації національного адміністративного законодавства, яким врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності, до права ЄС (точне та неухильне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС);

– питання реформування національного ринку праці (адміністративно-правового регулювання діяльності центрів зайнятості, трансформації останніх у професійні рекрутингові агентства) та приведення у відповідність до нагальних потреб національної економіки сфери освіти, зокрема, професійно-технічної (що передбачає популяризацію та державну підтримку закладів професійно-технічної освіти для підготовки висококваліфікованих працівників для сфери національного виробництва);

– питання адміністративно-правового стимулювання створення нових робочих місць у сфері національного виробництва з акцентом на ІТ-індустрію (широкомасштабне виробництво інформаційних товарів і послуг різного типу на базі провідних ІТ-технологій).

5. Встановлено, що до особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності належать: необхідність доведення факту систематичного здійснення господарської діяльності без державної реєстрації (дозволу, ліцензії), застосування переважно штрафних санкцій до порушників, а також такого адміністративного стягнення, як конфіскація виготовленої продукції, зняття виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення (чим зумовлено віднесення розгляду справ про відповідні адміністративні правопорушення до юрисдикції суду).

Пропонується виключити з положень ч. 1 ст. 164 КУпАП відповідальність за здійснення підприємницької діяльності без державної реєстрації особи як суб'єкта господарювання. Натомість посилити відповідальність за здійснення господарської діяльності без використання POS-терміналу та персонального кабінету платника податків, а також використання праці неоформлених працівників та ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів.

6. Визначено, що дослідження досвіду зарубіжних країн щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності дало підстави сформулювати висновок, що на особливу увагу заслуговує позитивний досвід зарубіжних країн щодо підтримки справедливого балансу між свободою підприємницької діяльності та контролем з боку органів публічної адміністрації, що проявляється в жорстких правилах декларування доходів та їх оподаткування, чим формується фінансова дисципліна та почуття соціальної відповідальності підприємців, розуміння того, що бізнес вигідніше вести за встановленими правилами, аніж виводити в тінь, ухилятися від сплати податків, використовувати працю неоформлених працівників та вчиняти інші неправомірні дії.

На увагу та запозичення заслуговує, зокрема, позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо відсутності необхідності реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, виходячи з того, що кожна особа, за виключенням визначених законом посадових осіб органів публічної адміністрації, може вільно здійснювати підприємницьку діяльність, водночас ключовим є дотримання фінансової дисципліни – своєчасна сплата податків, а також дотримання положень митного, міграційного та інших галузей законодавства.

На окрему увагу та запозичення (імплементацию в національне законодавство та юридичну практику) заслуговує розроблена Міністерством економіки Федеративної Республіки Німеччина програма допомоги малим і середнім підприємствам підготуватися до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС. Для України в контексті євроінтеграційних процесів ключовим завданням є зокрема інтеграція малих та середніх підприємств у загальноєвропейський ринок.

Також вартою запозичення є спеціальна програма розвитку інновацій для малих підприємств у Сполучених Штатах Америки (The Small Business Innovation Research (SBIR) program), яка дозволяє здійснювати державну

підтримку розвитку високотехнологічного виробництва на рівні малих підприємств.

7. До перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів віднесено:

- розробку нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 р. з урахуванням збройної агресії проти України та необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

- повне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що передбачає у тому числі імплементацію в національне законодавство та юридичну практику європейських правил ведення бізнесу, а також форм і способів його адміністрування з боку органів публічної адміністрації;

- вжиття невідкладних заходів адміністративно-правового характеру щодо захисту національного виробника, що має включати посилення митного контролю за ввезенням товарів (насамперед це криміналізація контрабанди щодо всіх товарів, які переміщуються через державний контроль України поза митним контролем (якщо загальна вартість предметів контрабанди перевищує 1000 000 грн), а також криміналізація недостовірного декларування товарів);

- визначення ключовим сектором економіки в умовах воєнного стану національного виробництва високотехнологічних товарів військового призначення та подвійного використання (підприємці, які виробляють зброю та супутні товари, повинні мати переважне право на отримання пільгових кредитів та грантів, укладання договорів оренди нерухомого майна державної та комунальної власності тощо).

Наведений перелік актуальних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні не є вичерпним, адже в умовах євроінтеграції та глобалізації перед підприємцями та органами публічної адміністрації з'являються нові виклики, які потребують системної наукової роботи економістів, юристів та самих підприємців, які можуть виступати ініціаторами законопроектної роботи, вимагати від публічної адміністрації вжиття невідкладних адміністративно-правових заходів щодо захисту інтересів національних виробників та інших представників бізнесу.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Головач О.А. Адміністративно-правові засади підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграції та глобалізації. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 187–194. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.27>.

2. Головач О.А. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2024. № 1. С. 349–353. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/79>.

3. Головач О.А. Історія становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 47–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.6>.

4. Головач О.А. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності: позитивний досвід для України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7(59). С. 98–104. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.15>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Головач О.А. Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 375–378. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-100>.

2. Головач О.А. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 368–373. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-104>.

АНОТАЦІЇ

Головач О.А. Підприємницька діяльність як об’єкт адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2024.

У роботі встановлено зміст поняття та сутність підприємницької діяльності як об’єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Охарактеризовано систему принципів публічного адміністрування в цій сфері суспільних відносин. Встановлено основні напрями впливу процесів євроінтеграції та глобалізації на сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Визначено особливості адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану, охарактеризовано його механізм та ознаки. Сформульовано обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення механізму публічного адміністрування й публічного управління у зазначеній сфері суспільних відносин.

Обґрунтовано необхідність запозичення позитивного зарубіжного досвіду щодо впровадження спеціальних програм розвитку інновацій для малих підприємств (на прикладі Сполучених Штатів Америки), а також програм допомоги малим і середнім підприємствам, спрямованим на підготовку до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС (на прикладі Федеративної Республіки Німеччина).

Запропоновано розробити та прийняти нову Стратегію розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 р. з урахуванням збройної агресії проти України та необхідності захисту національних виробників, а також необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання.

Обґрунтовано пропозиції щодо інших напрямів і способів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, воєнний стан, глобалізація, євроінтеграція, захист бізнесу, інвестиції, інноваційні технології, національний виробник, підприємницька діяльність, правові засоби.

Golovach O.A. Entrepreneurial activity as an object of administrative and legal regulation in the context of European integration and globalization processes. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2024.

The work establishes the content of the concept and the essence of entrepreneurial activity as an object of administrative and legal regulation in the context of European integration and globalization processes. The system of principles of public administration in this sphere of public relations is characterized. The main directions of the influence of the European integration and globalization processes on the current state and prospects for improving the administrative and legal regulation of business activity have been established.

The peculiarities of the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the conditions of martial law are determined, its mechanism and features are characterized. Reasoned proposals and recommendations aimed at improving the mechanism of public administration and public management in the specified sphere of public relations have been formulated.

The necessity of borrowing positive foreign experience regarding the implementation of special innovation development programs for small enterprises (using the example of the USA), as well as assistance programs for small and medium-sized enterprises aimed at preparing for functioning in the conditions of the single EU internal market (using the example of the Federal Republic of Germany) is justified.

It is proposed to develop and adopt a new Strategy for the development of entrepreneurial activity in Ukraine for the period up to 2035, taking into account the

armed aggression against Ukraine and the need to protect national producers, as well as the need for intensive development of national production of military and dual-use goods.

It is also proposed: taking urgent measures of an administrative and legal nature to protect the national producer, which should include strengthening customs control over the import of goods (first of all, this is the criminalization of smuggling in relation to all goods that move through the state control of Ukraine outside of customs control (if the total value of the contraband items exceeds UAH 1.000.000), as well as criminalization of false declaration of goods); selection as a key sector of the economy in the conditions of martial law for the national production of high-tech goods for military purposes and dual use (entrepreneurs who produce weapons and related goods must have the preferential right to receive preferential loans and grants, to enter into lease agreements for state and communal property real estate, etc.).

Proposals regarding other directions and ways of improving the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in Ukraine in the context of European integration and globalization processes are substantiated.

Key words: administrative and legal regulation, business protection, entrepreneurial activity, European integration, globalization, innovative technologies, investments, legal means, martial law, national producer.

Підписано до друку 18.03.2024. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1101.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.